

УКРАЇНА В РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СТРУКТУРИЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ

Розглянуто основні категорії та поняття геополітики, проаналізовано сучасну геополітичну структуру світ, та становище України на міжнародній політичній карті, досліджено законодавчу базу України та на її основі визначено головні засади зовнішньої політики України, виокремлено засадничі пріоритети та вектори геополітичної стратегії України, запропоновано можливі варіанти становлення країни як сильного геополітичного актора.

Ключові слова: геополітична структура, національний інтерес, зовнішня політика, геополітична стратегія.

Рудницкая У. И.

УКРАИНА В РЕГИОНАЛЬНОМ И ГЛОБАЛЬНОМ ИЗМЕРЕНИИ ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЙ СТРУКТУРИЗАЦИИ СОВРЕМЕННОГО МИРА

Рассмотрены главные категории и понятия геополитики, проанализирована современная геополитическая структура мира и положение Украины на международной политической карте, изучена законодательная база Украины и на ее основе определены главные направления внешней политики Украины, выделены основные приоритеты и векторы геополитической стратегии Украины, предложены возможные варианты становления Украины как сильного геополитического актора.

Ключевые слова: геополитическая структура, национальный интерес, внешняя политика, геополитическая стратегия.

Rudnytska U.

UKRAINE IN REGIONAL AND GLOBAL DIMENSION OF GEOPOLITICAL STRUCTURE OF CURRENT WORLD

Main geopolitical categories and notions were reviewed, current geopolitical world structure and position of Ukraine on international political map were analyzed, Ukrainian legislation was examined and on its basis key principles of external policy of Ukraine were determined, main priorities and vectors of geopolitical strategy were selected, possible variants how Ukraine to become a strong geopolitical actor were proposed.

Key words: geopolitical structure, national interest, external policy, geopolitical strategy.

Актуальність зазначеної проблеми зумовлена необхідністю з'ясувати місце і роль України в сучасній геополітичній структурі світу внаслідок геополітичних змін на пострадянському просторі. Особливої ваги ці питання набувають у зв'язку з особливостями геополітичного та геоекономічного становлення незалежної України. Метою статті, таким чином, є аналіз сучасного геополітичного становища України та визначення перспектив щодо майбутнього України як геополітичного суб'єкта.

Для підготовки статті було проведено аналіз низки досліджень і публікацій, зокрема таких авторів, як М.С. Дорошко, М.С. Дністрянський, А.І. Кудряченко, М.Д. Сирота, М.В.Мандрик.

Аби ґрунтовніше висвітлити поставлену проблему, необхідно спочатку визначити понятійно-категоріальний апарат геополітики. Отже, геополітична структура – це взаємовідношення суб'єктів геополітики на глобальному, регіонально-континентальному та регіонально-локальному рівнях. Формується геополітична структура внаслідок взаємодії силових полів, яка відрізняється від політичної карти світу та визначається геополітичним районуванням

цілісного планетарного простору. Також геополітична структура світу відбиває баланс і співвідношення існуючих силових полів.

Силове поле – простір, що контролюється державою (або групою держав), і в межах якого здійснюється вплив суб'єкта геополітики з метою забезпечення геополітичних інтересів [1, с. 23].

Суб'єктами геополітики є держави, міжнародні організації, наднаціональні утворення, транснаціональні корпорації.

Геополітичний інтерес є однією зі складових національного інтересу держави. Основу національного інтересу традиційно складають політична незалежність країни, збереження державної території, гарантування безпеки тощо. Головним геополітичним інтересом є спроможність бути активно діючим суб'єктом у певному геополітичному просторі, здатним захищати власні національні інтереси. Національними інтересами, в основному, є збільшення ресурсної бази, а на її основі – економічної, військової та науково-технічної могутності держави, посилення її геополітичного впливу, благополуччя населення. Специфіка географічного розташування держави, внутрішньополітична та соціально-економічна ситуації, цивілізаційні особливості та авторитет держави на міжнародній арені – це все формує зміст національних інтересів. До національних інтересів можна також віднести забезпечення доступу до природних ресурсів та енергії, нових ринків, захист важливих ноу-хау та збереження національно-культурної самобутності.

Сучасна геополітична структура переходить від однополярної (гегемонії США) до багатополлярної. Особливо помітною стає конкуренція із Сполучених Штатів із Китаєм. До потенційних лідерів у майбутньому експерти також зараховують Росію, Бразилію та Індію. Стосовно географічної регіоналізації світу можна виділити три центри геополітичного та гео економічного впливу: Північну Америку (на чолі із США), Європу (ЄС) та Південно-Східну Азію (регіональним лідером є Китай).

Щодо ролі України в сучасній геополітичній структурі світу, то такі зміни, як розпад СРСР та наближення ЄС до українських кордонів, кардинально змінили її геополітичне становище. В Україні з'явилися власні національні та геополітичні інтереси, одним із яких є набуття статусу регіонального лідера. Це завдання може здаватися непростим у виконанні, оскільки, з одного боку, сусідні держави теж прагнуть

регіонального лідерства, а з іншого – держави-сусіди є членами ЄС і орієнтуються на такі центри сили, як Німеччина та Франція. Однак враховуючи ситуацію, що складається в ЄС після його розширення та фінансової кризи, що сильно похитнула позиції кількох його членів, усередині ЄС можлива певна регіоналізація. Якщо Україна зуміє побудувати міцну економіку, громадянське суспільство та вибудувати єдиний вектор у зовнішній політиці, в неї є шанс стати цим регіональним лідером.

З позиції класичної геополітики, українську геостратегію сьогодні характеризують дві головні парадигми: євразійська та євроатлантична (пізніше додалася ще чорноморська), що зумовлено специфікою геополітичного розташування України та її приналежністю одночасно до двох регіонів – Європи та Євразії, і до того ж її периферійним положенням у кожному з них.

Одним із визначальних факторів, що впливають на геополітичну ситуацію України, є її географічне розташування, а саме те, що вона знаходиться на межі даних цивілізаційних просторів. Географічно Україна є центральноєвропейською державою, а історично й політично Україна значний час перебувала під впливом євразійської соціально-культурної традиції, входячи до складу спочатку Російської Імперії, а потім Радянського Союзу. Нація виявилася поділена на дві частини, а відтак не було єдиних національних інтересів, стратегій та пріоритетів. Все це мало свій вплив на формування сучасної Української держави, її зовнішню політику [2, с. 232].

Геостратегічне положення України спричинило багатовекторність у її зовнішній політиці. З одного боку, цей курс дозволяв підтримувати зв'язки з багатьма державами, однак, з іншого боку, поступово почали даватися взнаки його недоліки.

Вектори сучасної Української зовнішньої політики, місце й роль України в геополітичному просторі визначено Конституцією України та відповідними законодавчими актами. Важливо всебічно розширювати її можливості в реалізації національних інтересів і цілей в системі міжнародних відносин.

У геополітичному плані це означає стратегічне партнерство з Росією, інтеграція в європейські та євроатлантичні структури, співробітництво з країнами Центральної та Східної Європи, зміцнення й розвиток стратегічного партнерства із США, проведення сильної регіональної політики, альтернативне лідерство на терені

колишнього СРСР, зміцнення особливих відносин із стратегічно важливими сусідами, формування поясу стабільності від Балтійського до Чорного та Каспійського морів, активна участь у створенні європейських і євразійських транспортних коридорів.

Слід ближче розглянути пріоритетні напрямки зовнішньополітичної діяльності України. Характеризуючи відносини України та Росії, доцільно виходити з того, що їх успішний розвиток залежить від переходу цих відносин у русло стабільної системи міжнародного співробітництва на основі міжнародно-правових актів. Оскільки Росія прагне відновити сильну федеративну державу, яка б відігравала роль одного з полюсів сили у геополітичній структурі світу, вона активно проводить політику економічної та інформаційної експансії. Так, наприклад, постачання газу Україні стало для Росії вже не економічною, а політичною проблемою. З огляду на те, що Росія розглядає Україну певним оплотом власних західних зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних пріоритетів, вона проникатиме в українську економіку, щоб диктувати свою політику зсередини. Однак Україні не варто цілком нехтувати відносинами з Росією [3 с. 112].

Активізація співробітництва на регіональному рівні є важливою для України тому, що це один із найвірогідніших шляхів до нової Європи. Зміцнення лідируючих позицій України в регіоні дозволяє їй використовувати співробітництво з європейськими та євроатлантичними структурами для утвердження в ролі сполучної ланки між Сходом та Заходом. Саме тому регіональний вимір повинен бути пріоритетним для української зовнішньої політики.

Щодо інтеграції України в європейські структури, то Стратегія інтеграції України в ЄС була затверджена Указом Президента України від 18 червня 1998 року. Як зазначається у стратегії, національні інтереси України, потребують утвердження України як впливової європейської держави, повноправного члена ЄС.

Якщо розглядати західний вектор української зовнішньої політики, то невизначеність орієнтирів зовнішньої діяльності України пов'язана, насамперед, з орієнтацією національної еліти та масовою свідомістю. Передусім це стосується феномену внутрішньої української двовекторності, яка проявилася практично відразу після проголошення незалежності.

Географія, розмір, ресурси населення, а також розташування на осях Північ – Південь та Захід – Схід, ставлять Україну в унікальне становище в Європі та роблять її визначальним чинником у масштабах регіону. Аналізуючи євразійський простір, З. Бжезінський виділяє п'ять ключових геостратегічних дійових осіб – Францію, Німеччину, Росію, Китай та Індію, а також п'ять геополітичних центрів – Україну, Азербайджан, Південну Корею, Туреччину та Іран.

Отже, бачимо, що Україна може стати активним суб'єктом, який формує геополітичний простір довкола себе, але наразі в основному залишається пасивним об'єктом масштабних процесів, що розгортаються у новій Європі.

Утім, існує реальна небезпека того, що Україна може стати заручником Сходу або Заходу, або розмінною монетою в геополітичних іграх великих держав та їх об'єднань. Тому Україні необхідно чітко визначити та цілеспрямовано впроваджувати в життя цілісну зовнішньополітичну стратегію.

Без успішного здійснення політичних реформ, помітних ознак економічного піднесення й підвищення життєвого рівня населення неможливі ні повноцінна та довготривала нормалізація відносин з Росією, ні інтеграція в європейські та євроатлантичні структури, ні регіональне самоутвердження в Центральній та Східній Європі.

Підсумовуючи вищесказане, можна виділити кілька сценаріїв можливого геополітичного майбутнього України, а саме:

1. включення України до геополітичного процесу співробітництва з Росією, зокрема – створення союзу держав трьох слов'янських народів;
2. коливання між Сходом і Заходом. Відсутність справжньої інтеграції з Росією і європейськими та євроатлантичними структурами. На практиці для України це означатиме ізоляцію від реальних світових інтеграцій процесів.
3. інтеграція в ЄС, розвиток регіональної співпраці, побудова рівноправних партнерських стосунків з Росією [4, с.187].

Отже, можна стверджувати, що зі зміною геополітичної структури світу, по-іншому стала визначатися й геополітична роль України в глобальному політичному контексті. Особливо зважаючи на той факт, що такі зміни, як розпад СРСР безпосередньо стосувався й нашої держави.

Внаслідок цього перед Україною постали нові виклики. Аби гідно впоратися з ними та стати сильним і впливовим суб'єктом геополітики, Україні необхідно визначитися, перш за все, із зовнішньополітичним вектором, побудувати міцну економіку та громадянське суспільство. Бажаного результату можна досягнути через стратегічне партнерство із сусідніми державами та здобуття статусу регіонального лідера.

Перспективами подальших досліджень у такому напрямку є необхідність наукових розробок з пошуку відповідного місця держави у світовій глобальній політичній та економічній системах в теоретичному плані. У практичному – необхідно створити механізм реалізації національних інтересів

політичного й економічного характеру на глобальному та регіональному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорошко М. Держави пострадянського простору у світовій політиці / М. С. Дорошко, Н. В. Шпакова. – К. : Знання, 2010. – 66 с.
2. Кудряченко А. Геополітика: навчальний посібник / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов. – К. : МАУП, 2004. – 293 с.
3. Рудич Ф. Україна в сучасному геополітичному просторі / Ф. М. Рудич. – К. : МАУП, 2002. – 487 с.
4. Дністрянський М. Геополітика: навчальний посібник / М. С. Дністрянський. – Львів. : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – 434 с.
5. Сирота М. Україна в геополітичному просторі третього тисячоліття / М. Д. Сирота. – К. : Пульсари, 2007. – 213 с.

УДК 327.8

Авдєєва М.А.
РФ НІСД у м. Харкові

ФАКТОР М'ЯКОЇ СИЛИ У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Здійснено спробу проаналізувати застосування м'якої сили для досягнення геополітичного домінування. Виявлено основні ресурсні компоненти м'якої сили, які використовуються Росією в зоні привілейованих інтересів, і, зокрема, в Україні, а також специфічні риси російської м'якої сили, нормативні інституції та історичні дискурси, задіяні в процесі здійснення вигідного впливу.

Ключові слова: м'яка сила, жорстка сила, привілейовані інтереси, ідентичність, культурно-історичної спільність.

Авдеева М.А.

ФАКТОР МЯГКОЙ СИЛЫ В РОССИЙСКО-УКРАИНСКИХ ОТНОШЕНИЯХ

Предпринята попытка проанализировать применение мягкой силы для достижения геополитического доминирования. Выявлены основные ресурсные компоненты мягкой силы, которые используются Россией в зоне привилегированных интересов, и, в частности, в Украине, а также специфические черты российской мягкой силы, нормативные институты и исторические дискурсы, задействованные в процессе осуществления выгодного влияния.

Ключевые слова: мягкая сила, жесткая сила, привилегированные интересы, идентичность, культурно-историческая общность.